

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА ТА МЕТОДИКА

УДК 34.06

М.А. Скоробагатько,
кандидат юридичних наук,
Ю.Д. Кучинський

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ СЛУЖБОВИХ СОБАК КІНОЛОГІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС УКРАЇНИ ПРИ ПОСТАНОВЦІ НА ЗАПАХ ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

У статті проведено дослідження забезпечення підготовки службових собак кінологічних підрозділів ОВС України при постановці на запах вибухових речовин з метою здійснення подальшого їх пошуку та ідентифікації, у зв'язку з чим висвітлено особливості здійснення учбово-тренувальної діяльності. Акцентовано увагу на сучасних проблемах, які стоять на заваді забезпечення якісного здійснення спеціалістами кінологічних підрозділів ОВС України підготовки службових собак при постановці їх на запах вибухових речовин, а також проведенні періодичних тренувань з метою збереження отриманих навиків. Розглянуто альтернативні вибуховим речовинам засоби, необхідні для проведення учбово-тренувальної діяльності – сучасні запахові замітники вибухових речовин. Висвітлено авторське бачення оптимального рішення щодо забезпечення підготовки службових собак у кінологічних підрозділах ОВС України.

Ключові слова: забезпечення, запах, вибухові речовини, імітатор, собака.

В статті проведено дослідження забезпечення підготовки службових собак кінологічних підрозділів ОВС України при постановці на запах вибухових речовин з метою здійснення подальшого їх пошуку та ідентифікації, у зв'язку з чим висвітлено особливості здійснення учбово-тренувальної діяльності. Акцентовано увагу на сучасних проблемах, які стоять на заваді забезпечення якісного здійснення спеціалістами кінологічних підрозділів ОВС України підготовки службових собак при постановці їх на запах вибухових речовин, а також проведенні періодичних тренувань з метою збереження отриманих навиків. Розглянуто альтернативні вибуховим речовинам засоби, необхідні для проведення учбово-тренувальної діяльності – сучасні запахові замітники вибухових речовин. Висвітлено авторське бачення оптимального рішення щодо забезпечення підготовки службових собак у кінологічних підрозділах ОВС України.

Ключевые слова: обеспечение, запах, взрывчатые вещества, имитатор, собака.

The paper studies the provision of training service dogs of canine units MIA of Ukraine in setting the smell of explosives in order to implement their further search and identification, and therefore reflects the peculiarities of educational and training activities. The attention

to the current problems that hinder the provision of qualified realization of the specialists of canine units MIA Ukraine of the dog training when setting them to the smell of explosives, as well as for periodic training to maintain the skills is drawn. Alternative means of the explosives which are important for training activities – modern imitations of explosive smells are considered. The author's vision of the optimal solution to ensure the training of service dogs in the canine units of MIA of Ukraine.

Keywords: *software, smell, explosives, imitator, dog.*

Спеціально підготовленого для пошуку вибухових речовин службового собаку можна сміливо вважати дуже цінним надчутливим приладом, незамінним для забезпечення виконання службових завдань, що ставляться перед спеціалістами кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України. Водночас ефективна робота службового собаки знаходиться в прямому взаємозв'язку з його доглядом, утриманням, а також спеціальною підготовкою, завдяки якій здійснюється вироблення та запам'ятовування відповідного необхідного навичку з пошуку, виявлення, ідентифікації та сигналізування знайдених відомих різновидів вибухових речовин, а також компонентів, необхідних для їх виготовлення.

На цьому тлі особливу увагу слід звернути на те, що для постановки службового собаки на запах необхідне використання в процесі практичних тренувань реальних вибухових речовин та компонентів, необхідних для їх виготовлення, в різних кількісних пропорціях, що потребує організації та використання спеціально обладнаних приміщень, їх обліку, а також інших заходів, передбачених нормативно-правовими документами.

Водночас для підготовки та тренування службових собак спеціалістами кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України не використовуються хімічно чисті вибухові речовини, тому що вони є небезпечними як для здоров'я службових собак, так і для спеціаліста-кінолога.

Також для підготовки та тренування службових собак на практиці не використовується динаміт, тому що основним джерелом запаху в ньому є етиленглікольнітрат. Якщо службовий собака звикне до цього запаху, то в подальшій роботі він буде часто помилятися.

Відомо, що у світі існує більше 19000 військових та промислових різновидів вибухових речовин, що породжує проблему, суть якої полягає в тому, що фізично не існує можливості забезпечення вивчення службовою собакою перелічених вище різновидів вибухових речовин з метою подальшого їх виявлення та ідентифікації в процесі реалізації пошуку [1, с. 12].

Водночас ще однією проблемою, що стоїть на заваді здійснення ефективної практичної підготовки службових собак при постановці на запах вибухових речовин, а також проведення періодичних тренувань з метою збереження пошукових навичок, є те, що наявний на сьогодні механізм матеріального забезпечення, зокрема необхідними вибуховими речовинами, неефективний.

Відповідно до пункту 5.8 Настанови з організації діяльності кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України (далі – Настанова) для дресирування та тренування службових собак кінологічним підрозділам органів внутрішніх справ України дозволяється використовувати запахові зразки справжніх наркотичних та вибухонебезпечних речовин [2, п. 5.8].

Пунктом 5.12 Настанови регламентовано, що для дресирування і тренування службових собак кінологічні підрозділи і навчальні заклади МВС України, у яких здійснюється підготовка кінологів, забезпечуються боєприпасами, вибухонебезпечними предметами, а також зброєю. Зазначене забезпечення покладається на головні управління, управління МВС України в областях, місті Києві та на залізницях [2, п. 5.12].

Пунктом 5.13 також передбачена можливість зберігання вибухонебезпечних матеріалів, призначених для дресирування собак, у кінологічних центрах, а також на базі інших підрозділів органів внутрішніх справ України [2, п. 5.13].

Слід зазначити, що реалізація зазначених вище норм Положення вимагає не тільки відповідного матеріального забезпечення, необхідного для постачання вибухонебезпечних речовин для учбово-тренувальної діяльності кінологічних підрозділів ОВС України, а й висуває особливі вимоги щодо зберігання, використання та обліку вибухових речовин на базі цих підрозділів.

Дослідження сучасного становища кінологічних підрозділів ОВС України дозволяє констатувати про факт відсутності на їх базі спеціальних умов для зберігання вибухонебезпечних речовин, які б відповідали встановленим вимогам. У зв'язку з чим, ускладнюється здійснення підготовки службових собак для постановки їх на запах вибухових речовин на основі використання справжніх вибухових речовин, які відповідно до Положення мають зберігатися на базі кінологічних центрів з метою дресирування собак.

Саме тому слід акцентувати на тому, що сучасний стан матеріального забезпечення кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України щодо постачання необхідних якісно/кількісних пропорцій вибухових речовин потребує вдосконалення.

Слід уточнити, що особливістю матеріального забезпечення кінологічних підрозділів у напрямі постачання необхідних якісно/кількісних пропорцій вибухових речовин є те, що воно повинно охоплювати необхідний актуальний спектр вибухових речовин, вивчення яких ставиться за мету в процесі здійснення учбово-тренувальної діяльності спеціалістами кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України.

Для вирішення зазначеного вище завдання відділом організації кінологічної діяльності МВС України було підготовлено та направлено лист до фахівців Державного науково-дослідного інституту МВС України, у змісті якого викладено аргументацію потреби розробки та виготовлення запахових замінників (імітаторів) вибухових речовин за аналогом тих, що існують на світовому ринку. У свою чергу, у зв'язку з цим, у інституті було відкрито дослідно-конструкторську роботу "Розробка та виготовлення запахових замінників вибухових речовин", шифр "Імітатор-ВР" (далі – ДКР "Імітатор-ВР"), у рамках проведення якої планується освоєння реалізації дослідних зразків комплектів запахових замінників вибухових речовин.

Основними критеріями, яким повинні відповідати запахові замінники вибухових речовин, є такі: 1) вироби повинні бути безпечними для тварин і людей; 2) не потребувати спеціального зберігання та обліку; 3) бути стійкими до втрати запахової концентрації.

У процесі виконання ДКР "Імітатор-ВР" встановлено, що методика дресирування службових собак з пошуку вибухових пристроїв та вибухівки передбачає ознайомлення з дев'ятьма складовими вибухових речовин.

Можна поділити зазначені складові вибухові речовини на чотири хімічні групи.

Зокрема, до першої групи – ароматичні нітросполуки – належать: 1) тринітро-толуол; 2) динітротолуол.

До другої групи – нітратні ефіри: 1) нітрогліцерин; 2) нітропента; 3) нітроцелюлоза.

До третьої – нітраміни: 1) гексоген; 2) октоген.

Четверту групу – неорганічні солі – становлять: 1) нітрат амонію; 2) нітрат калію.

Слід пояснити, що використання зазначених складових вибухових речовин у навчально-тренувальній діяльності при постановці службового собаки на запах, а також їх поділ зумовлені тим, що попри неможливість ознайомлення собаки з широким переліком наявних у світі вибухових речовин, більшість з них містить у своєму складі зазначені вище компоненти.

Водночас під час навчання використовуються й безпосередньо вибухові речовини, зокрема: 1) С-1Е і семтекс, пластикна вибухова речовина, до складу якої входить нітропента; 2) чорний порошок; 3) нітроцелюлоза; 4) вибуховий желатин; 5) тротиліві шротинки; 6) паксит; 7) гексоген і октоген [1, с. 13].

У практиці провідних країн світу вже не один рік використовуються імітатори вибухових речовин. Деякі з них становлять металевий циліндр, що має спеціальні отвори, всередину якого поміщують мішечок зі спеціальної тканини, заповненої сухим піском, попередньо змішаним з порошком вибухової речовини в такій пропорції, яка ліквідує можливість вибухової активності останніх. Зазначений “імітатор” є джерелом газовиділення, яке за компонентним складом аналогічне справжнім вибуховим речовинам [3].

Однак такі “імітатори” мають певні недоліки, які не дозволяють здійснювати їх повноцінне використання. Так, вони мають досить незначний термін експлуатації – не більше одного місяця, протягом якого відбувається постійна втрата одорологічної концентрації такого “імітатора”. Крім того, наявність у складі реальних вибухових речовин де-юре не дозволяє здійснювати їх використання без додержання спеціальних вимог щодо використання, зберігання та обліку.

Для тренування розшукових собак також використовують реквізити, отримані в результаті використання тканини, яка насичена розчином вибухової речовини. Найбільш часто вживаними при використанні зазначеного методу вибуховими речовинами є тротил та гексоген, які розчиняються в органічному розчиннику, в перенасичений стан якого опускають фланелеву тканину, яка є “адсорбентом”, що збирає і віддає запахові часточки [4–5].

Водночас недоліки такого альтернативного методу використання вибухових речовин для тренування службових собак такі самі, що і в попередньому випадку. Однак є і додаткові: 1) неможливість створення реального еквіваленту вибухової речовини, що зумовлено використанням фланелевої тканини; 2) відбувається швидка зміна запаху тканини, оскільки її властивості характеризуються дуже низьким рівнем сорбційного об'єму.

Водночас зазначені вище “імітатори” за своєю суттю не є такими, оскільки містять у своєму складі значну кількість вибухової речовини.

Спираючись на вимоги, які пред'являються відділом організації кінологічної діяльності МВС України до розробки та виготовлення запахових замінників

вибухових речовин, поглиблене дослідження можливості та доцільності виготовлення сучасних запахових замінників вибухових речовин для учбово-тренувальної діяльності кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України дозволяє зробити такий висновок.

1. На сьогодні не існує жодного результативного наукового рішення, яке б повністю забезпечувало потребу виготовлення запахових замінників вибухових речовин, які б не містили у своєму складі хоча б незначної кількості справжніх вибухових речовин.

2. Наявні на ринку України комплекти навчальних реквізитів вибухових речовин, призначені для навчально-тренувальної діяльності кінологічних підрозділів при постановці службових собак на запах вибухових речовин та проведення періодичних тренувань із пошуку контрольних закладок, містять у своєму складі мікродобавки (зазвичай 5 %) вибухових речовин.

3. Одне лише використання імітаторів вибухових речовин, які містять у своєму складі мікродобавки вибухових речовин, практично не дозволяє здійснювати повноцінне навчання та тренування службових собак, оскільки виключає можливість працювати з повним переліком можливих концентрацій вибухових речовин.

Недоцільність використання самих лише імітаторів вибухових речовин під час здійснення навчально-тренувальної діяльності спеціалістами кінологічних підрозділів ОВС України при постановці службових собак на запах вибухових речовин продиктована тим, що фактично не можливо забезпечити вироблення навиків у службового собаки з пошуку конкретної вибухової речовини, наприклад тротилу, шляхом виготовлення та застосування запахового замінника тротилу, оскільки на практиці є велика кількість його різновидів, які мають різні запахові характеристики. Це означає, що при використанні службових собак, які отримали навик з пошуку тротилу на основі запахового імітатора (реквізиту) тротилу, тобто конкретного його різновиду, існує висока ймовірність їх неспрацювань на інші різновиди тротилу, що може призвести до негативних наслідків.

Отже, спираючись на зазначене вище, а також зважаючи на сучасний рівень науково-технічного прогресу, слід зазначити, що повноцінне вирішення завдання щодо забезпечення підготовки службових собак кінологічних підрозділів ОВС України у напрямі постановки їх на запах вибухових речовин можливе лише за допомогою практичного застосування комплексного підходу, суть якого полягає в тому, що абсолютно виправданим є поєднання використання в навчально-тренувальній діяльності кінологічних підрозділів справжніх вибухових речовин, а також сучасних запахових замінників вибухових речовин.

Для забезпечення кінологічних підрозділів необхідними вибуховими речовинами доцільним вбачається створення на базі кінологічних центрів спеціальних кімнат зберігання вибухонебезпечних речовин, що, з юридичної точки зору, надасть правові підстави здійснити постачання необхідних кількісно-якісних пропорцій вибухових речовин відповідно до п. 5.12 Настанови з боку головних управлінь, управлінь МВС України в областях, місті Києві та на залізницях [2, п. 5.12].

Водночас для забезпечення потреб кінологічних підрозділів у сучасних запахових замінниках вибухових речовин існує можливість виготовлення вітчизняних спеціальних навчальних реквізитів вибухових речовин за аналогом зарубіжних, які містять у своєму складі мікродобавки вибухових речовин, а також компоненти,

які використовуються при виготовленні вибухових речовин, зокрема: 1) аміачну селітру; 2) ТЕН; 3) бездимний порох; 4) пікринову кислоту.

Такі навчальні реквізити, попри наявність у своєму складі мікродобавок вибухових речовин, а також компонентів, які використовуються при виготовленні вибухових речовин, не матимуть вибухових властивостей.

На нашу думку, застосування зазначених вище навчальних реквізитів у поєднанні зі справжніми вибуховими речовинами дозволить у різних пропорційних варіаціях системно вирішити завдання щодо навчання та тренування службових собак з пошуку повного спектра реальних вибухових речовин як за їх видами та різновидами, так і за кількісними пропорціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відбір, дресирування, підвищення кваліфікації спеціальних собак з пошуку вибухових пристроїв, вибухівки та вогнепальної зброї : навчально-методологічні рекомендації / Кінологічна служба МВС України. – К., 2000. – 28 с.

2. Про затвердження Настанови з організації діяльності кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 19.07.2012 № 640.

3. Patent US4742799 (A) USA, Int. Cl. A01K15/02. Animal training device / Schlitz Marjorie G (USA) ; inventor. – № US19860860589; filed 07.05.1986; date of patent 10.05.1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://worldwide.espacenet.com/publicationDetails/biblio?DB=EPODOC&II=0&ND=3&adjacent=true&locale=ru_ru&FT=D&date=19880510&CC=US&NR=4742799A&KC=A.

4. Пат. 2160528 С1 Российская Федерация, МПК 7 А01К15/02. Способ тренировки розыскных собак на обнаружение взрывчатых веществ / Т.А. Горохова, Ю.А. Федоров, А.Н. Федорков. – № 2000108709/13 ; заявл. 11.04.2000 ; опубл. 20.12.2000.

5. Patent US5226386 (A) USA, Int. Cl. A01K15/02. Absorbent urine detector for training animals / Thoma Eugene L (USA) ; inventor. – № US19920920652 ; filed 28.07.1992 ; date of patent 13.07.1993 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://worldwide.espacenet.com/publicationDetails/biblio?DB=EPODOC&II=1&ND=3&adjacent=true&locale=ru_ru&FT=D&date=19930713&CC=US&NR=5226386A&KC=A.